

Natrekking, vermenging en zaaksvorming

Mr. H.A.G. Fikkers

Tweede herziene druk

Ars Aequi Libri
Nijmegen 1999

Ars Aequi Cahiers
Privaatrecht
Deel 4

Serie Ars Aequi Cahiers – Privaatrecht

- 1 **Milieubelangen en milieunormen in het privaatrecht**
R. van Acht
- 2 **Grenzeloos procederen**
Aspecten van Nederlands internationaal burgerlijk procesrecht
M.V. Polak
- 3 **De tijdelijke regeling verhaalsrechten**
G. van Maanen & P. Römers
- 4 **Natrekking, vermenging en zaaksvorming**
H.A.G. Fikkers
- 5 **Hoe werkt de onrechtmatige daad?**
of: Het paard van de professor en andere aangrijpende verhalen
T. Hartlief & G. van Maanen
- 6 **De Hoge Raad en de twee-wegenleer**
W.J.J. Beurskens
- 7 **Niet-nakoming**
J.M. Smits

© Ars Aequi Libri 1999

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

ISBN 978-90-6916-412-0

NUGI 692

Voorwoord

Natrekking, vermenging en zaaksvorming zijn originaire wijzen van eigendomsverkrijging die zich in de praktijk met een zekere regelmaat voordoen. Over deze onderwerpen is veel jurisprudentie gepubliceerd en is ook reeds zeer veel geschreven in de diverse vaktijdschriften. Tot op heden is het in de literatuur echter nog steeds gebleven bij — soms zeer diepgaande — artikelen. Een boek waarin deze drie wijzen van eigendomsverkrijging, die zeer nauw met elkaar samenhangen, uitgebreider worden besproken ontbreekt tot nog toe.

De rechtsgevolgen van natrekking, zaaksvorming en vermenging worden ieder voor zich door andere regels beheerst, maar in de praktijk zijn zij soms moeilijk van elkaar te onderscheiden. Een gezamenlijke behandeling leek mij daarom zinvol.

Gezien de aard en de opzet van *Ars Aequi Cahiers* heb ik mij bij het schrijven een aantal beperkingen opgelegd. Ten eerste heb ik bij het beschrijven van de regels van natrekking in hoofdzaak de natrekking van roerende zaken onder de loep genomen. Slechts in een enkel geval heb ik het zijpad naar de natrekking bij onroerende zaken ingeslagen; doorgaans is dat alleen geschied wanneer het onderscheid roerend-onroerend niet relevant was voor het behandelde probleem. In andere gevallen heb ik volstaan met het signaleren van bepaalde kwesties die specifiek onroerende zaken betreffen.

Ten tweede heb ik mij nagenoeg alleen geconcentreerd op de regeling, zoals deze thans in het BW is opgenomen. Aan de regeling zoals deze bestond onder vigeur van het oude BW wordt slechts zeer kort gerefereerd. Buitenlandse wetgeving op dit terrein komt in het geheel niet aan de orde.

De derde beperking die ik mij heb opgelegd, betreft de zogenaamde ‘belerende problemen’. Ik heb beschreven hoe de natrekking, zaaksvorming en vermenging zélf functioneren; niet heb ik beschreven welke rechtsmiddelen een leverancier bijvoorbeeld tot zijn beschikking heeft om te trachten de van rechtswege optredende hem onwelgevallige gevolgen van natrekking enz. te verzachten. Men zou daarbij kunnen denken aan zowel goederrechtelijke rechtsmiddelen als stil pandrecht bij voorbaat, als aan verbintenrechtelijke rechtsmiddelen als bijvoorbeeld boeteclausules. Als enige uitzondering op deze mijzelf opgelegde beperking heb ik in hoofdstuk 5 zeer summier aandacht besteed aan vorderingen uit ongerechtvaardigde verrijking, uit onrechtmatige daad en tot ontbinding, die de leverancier die met natrekking enz. geconfronteerd wordt ten dienste kunnen staan.

Een voorbeeld van een ‘belerend probleem’ van geheel andere orde zijn de regels van de gemeenschap. Het feit dat natrekking, vermenging of zaaksvorming plaats heeft gehad tussen twee zaken die ieder aan een ander toebehoren, kan tot gevolg hebben dat mede-eigendom ontstaat tussen de twee betrokken personen. In een dergelijk geval zijn de regels van art. 3:166 en volgende op die mede-eigendom van toepassing. Op deze en andere kwesties

ga ik niet in; ik beperk mij tot de natrekking, vermenging en zaaksvorming zelf.

Dit boek bestaat, buiten dit voorwoord, uit 5 hoofdstukken, ieder ingedeeld in sub-hoofdstukken, die weer zijn onderverdeeld in nummers. De nummers behelzen steeds een (min of meer) afgerond deelonderwerp. Ik heb geen gebruik willen maken van voetnoten, noch van uitgebreide literatuurverwijzingen in de (hoofd)tekst. Aan het eind van ieder sub-hoofdstuk heb ik in een apart nummer de in het betreffende sub-hoofdstuk aangehaalde en geraadpleegde literatuur en jurisprudentie vermeld. Achterin dit boek vindt men een uitgebreidere literatuurlijst.

‘Een boek (..) ontbreekt’ schreef ik hierboven. Eén uitzondering hierop moet ik noemen: de afscheidsrede uit 1984 van O.K. Brahn, getiteld ‘Toelevering van voorwerpen onder eigendomsvoorbehoud bij industriële fabricage’. In deze rede geeft Brahn een zeer boeiend overzicht van de problemen waarvoor natrekking, vermenging en zaaksvorming een leverancier kunnen stellen. Deze rede heb ik zeer vaak bij de hand gehad bij het schrijven van dit boek; zo vaak dat het ondoenlijk was bij ieder literatuur-verwijzingsnummer er naar te verwijzen. Ik zou daarom op deze plaats in haar algemeenheid naar genoemde rede willen verwijzen, en raad de lezing daarvan een ieder aan (die dat al niet heeft gedaan).

Verwerkt zijn de verschenen literatuur en jurisprudentie tot en met mei 1994. Met later verschenen teksten is geen rekening meer gehouden. Voor op- en aanmerkingen van de lezer houd ik mij zeer aanbevolen.

Voorwoord bij de tweede, herziene druk

In de afgelopen vijf jaren heeft de rechtsontwikkeling op het terrein van de natrekking, vermenging en zaaksvorming niet stilgestaan. Naast een aantal belangrijke arresten van de Hoge Raad is ook in de literatuur relatief veel aandacht aan dit deel van het goederenrecht geschonken. In het bijzonder wil ik hier noemen het proefschrift van H.D. Ploeger, Horizontale splitsing van eigendom (1997).

Opvallend blijft naar mijn mening echter het feit dat zo veel onzekerheden blijven bestaan. Ik wijs bijvoorbeeld op de afbakening tussen vermenging en oneigenlijke vermenging, de kwestie of op een bepaald geval artikel 5:16 lid 1 of artikel 5:16 lid 2 toepasselijk is, de vraag welke wetsbepalingen van toepassing zijn bij de bepaling of een bepaalde zaak onroerend is, de ongerijmdheden bij het inschrijfbaar eigendomsvoorbehoud op scheepstoebehooren van artikel 8:5 lid 1, onduidelijkheden rond artikel 5:14 lid 2 jo artikel 5:15, de grens tussen zaaksvorming en vermenging enzovoorts. Deze — en

andere — problemen heb ik in dit boek gesignaleerd. In vergelijking met de eerste druk kan ik helaas niet zeggen dat meer helderheid is gekomen in dit soort onduidelijkheden; integendeel, de lezer zal alleen nog maar meer vragen op zijn pad aantreffen. Voor een groot deel komen dit soort vraagstukken voort uit onduidelijkheden in de wetgeving, het lijkt soms wel als of de verschillende toepasselijke artikelen niet steeds goed op elkaar afgestemd zijn.

Het spijt mij te constateren dat de jurisprudentie van de Hoge Raad, die uiteraard steeds is toegesneden op de voorgelegde vraag, de kwesties niet echt verheldert. Deels is het probleem natuurlijk gelegen in de casuïstiek, iedere voorgelegde vraag op dit terrein is net even anders. Vooral vanwege het feit dat de verkeersopvattingen zo'n belangrijke rol spelen in dit gedeelte van het goederenrecht én het feit dat de contractuele relaties tussen partijen steeds belangrijker worden (bijvoorbeeld bij de vraag wie er bij zaaksvorming eigenaar van de nieuwe zaak wordt), is het moeilijk om algemene lijnen te trekken.

In de tweede druk van dit boekje is aan veel, doch gezien de beperkte opzet niet alle, van de sinds mei 1994 verschenen literatuur en jurisprudentie aandacht geschonken. Daarnaast heb ik, naar aanleiding van op- en aanmerkingen van lezers die mij hebben bereikt (waarvoor dank), diverse veranderingen en verbeteringen aangebracht, zowel inhoudelijk als wat betreft de opzet en lay-out. Om de leesbaarheid te vergroten is gekozen voor een doorlopende nummering van de randnummers.

Verwerkt zijn de verschenen literatuur en jurisprudentie tot en met januari 1999. Met later verschenen teksten is geen rekening meer gehouden. Voor op- en aanmerkingen van de lezer blijf ik mij zeer aanbevolen houden.

Mr. H.A.G. Fikkers

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inhoudsopgave	9
Hoofdstuk 1 Zaken, hoofdzaaken, bestanddelen, hulpzaken en bijzaken	11
1 Algemeen	11
2-3 Zaak/artikel 3:2	11
4-5 Roerende en onroerende zaken/artikel 3:3	12
6-10 Hoofdzaaken en bestanddelen/artikelen 3:4 en 5:14 lid 3	14
11-27 Hulpzaken	17
11-15 I Hulpzaken algemeen/onroerend door bestemming	17
16-20 II Hulpzaken in artikel 3:254	21
21-27 III Hulpzaken in artikel 8:1 leden 4 en 5	23
28-30 Bijzaken	28
Hoofdstuk 2 Natrekking	31
31-34 Algemeen	31
35-40 Onroerende hoofdzaak/artikelen 3:3 lid 1, 3:4, 5:3 en 5:20	34
41 Roerende hoofdzaak/artikelen 3:4, 5:3 en 5:14 lid 1	38
42-48 Verkeersopvatting	38
49-51 Materiële verbondenheid	44
52-55 Natrekking zonder hoofdzaak/artikel 5:14 lid 2	47
Hoofdstuk 3 Vermenging	51
56 Algemeen	51
57-64 Vermenging conform artikel 5:15 jo 5:14	51
65-71 Oneigenlijke vermenging	56
Hoofdstuk 4 Zaaksvorming	63
72-75 Algemeen	63
76-82 Criteria voor zaaksvorming: (vormende) arbeid en andere identiteit	65
83-95 Gevolgen van zaaksvorming	70
83-87 I Zaaksvorming voor de eigenaar van het gebruikte materiaal/artikel 5:16 lid 1	70
88-95 II Zaaksvorming voor zichzelf met materiaal van een derde/artikel 5:16 lid 2	73
96-97 III Geringe kosten van vorming/artikel 5:16 lid 2 (slot)	79
98-99 IV Zaaksvorming bij stoffen en planten/artikel 5:16 lid 3	81

Hoofdstuk 5 Verbintenisrechtelijke aspecten	83
100-101 Algemeen	83
102-106 Ongerechtvaardigde verrijking	84
107-110 Onrechtmatige daad; kwalitatieve aansprakelijkheid; productenaansprakelijkheid	88
111 Ontbinding	90
Geraadpleegde en aangehaalde jurisprudentie	91
Geraadpleegde en aangehaalde literatuur	93
Trefwoordenregister	97